

SORIN M. RĂDULESCU, *Devianță, criminalitate și patologie socială*,
București, Editura Lumina Lex, 1999.

Înscriindu-se într-un amplu demers cu valoare investigatorie și explicativă, lucrarea semnată de prof. dr. Sorin M. Rădulescu prezintă fundamentele unei discipline sociologice particulare, mai puțin cunoscute în România, anume sociologia devianței și a problemelor sociale.

Aceste două noțiuni, devianță socială și problemă socială, se află într-un raport de subordonare, reflectat în construcția celor două părți ale volumului. Ambele beneficiază de aportul solid al unor studii efectuate în țări cu tradiție în domeniu, precum Franța și S.U.A. Sociologii europeni, se arată, au pus accentul pe teoretizarea relațiilor normal-patologic și rațional-irațional în acțiunea umană și pe neutralitatea axiologică, în vreme ce sociologii americani au cultivat un punct de vedere mai pragmatic, orientat spre reformarea realităților sociale din perspectiva moralei clasei de mijloc. Astfel, devianța se definește, în sociologia americană, prin raportarea la normele și valorile clasei mijlocii, la standardele acesteia.

Autorul decelează cu mijloace specifice, asemănările și deosebirile dintre conținutul și sfera principalelor noțiuni, arătând că sfera devianței sociale este mai largă decât sfera devianței penale, iar domeniul sociologiei problemelor sociale este mai vast decât acela al sociologiei devianței.

Tendința de a explica relația dintre devianță și problemele sociale, în termenii de cauză și efect, conduce la apariția unor poziții contradictorii, devianța fiind pentru unii teoreticieni originea, iar pentru alții, produsul problemelor sociale. Există și tendința de a identifica aceste două concepte, în măsura în care un act deviant grav se constituie într-o problemă socială. Multiplele definiții acordate devianței au la bază diverse criterii (statistic, normativ etc.) și perspective de abordare (juridică, medicală, psihologică, sociologică) din care rezultă caracterul lor complex, multidimensional și relativ. Relativitatea criteriilor de evaluare și definire a devianței este demonstrată de variabilitatea lor în funcție de contextul social-istoric. Mai mult, într-o societate de tip pluralist, conformarea la sistemul normativ și valoric al unei „subculturi” poate însemna devianță în raport cu standardele altor „subculturi” coexistente în spațiu și timp.

Se subliniază ideea, de asemenea importantă, că un anumit act sau o conduită nu sunt deviante *in sine*, caracterul lor depinzând de circumstanțele producerii și, nu în ultimul rând, de poziția evaluatorului.

Explicațiile de ordin biologic, psihologic și patosocial sunt considerate drept premisele teoretice și practice ale sociologiei devianței, astfel încât, capitolul al doilea le este rezervat în exclusivitate.

Dincolo de cultura filosofică a autorului, remarcăm interesante exemple de psihiatrie comparată, care evidențiază dependența manifestărilor patopsihice de normele și valorile culturale, atât în percepția bolii de către psihiatru, cât și în perceperea ei de către pacientul însuși.

Următoarele două capitole ne oferă o succintă trecere în revistă a principalelor teorii și paradigme sociologice cu privire la devianță și anume: teorii normativ-structurale (modelul anomiei – E. Durkheim) și normativ-personale (socializarea fumătorilor de marijuana – Howard Beacher, de exemplu), teorii relativist-structurale (teoria conflictului – Richard Quinney) și relativist-procesuale (teoria etichetării conduitelor paranoice – Edwin Lemert), teoriile ideologice (structural-funcționalismul – Talcott Parsons).

Alături de contribuțiile sociologilor europeni, se disting concepțiile americane asupra relației dintre anomie și marginalitate, anomie și alienare, preocupări prelungite și în plan practic, în elaborarea unor scale de măsurare a gradului de alienare (scale de atitudine).

„**Revista Română de Sociologie**”, serie nouă, anul X, nr. 3–4, p. 443–462, București, 1999

Autorul cărții propune, la rândul său, un *model teoretic al anomiei*, aplicat trecerii României de la societatea totalitară, dominată de fatalism și altruism, la societatea actuală, caracterizată prin dereglare, dezorientare normativă și egoism (în sens durkheimian). Astfel, anomia juridică amplifică anomia socială, conducând la instaurarea unei „crize permanente” și nu numai a unei „patologii de tranziție”. Explicația anomiei poate fi indentificată în dezorganizarea câmpului valoric și normativ, cu efectele cunoscute: alterarea solidarității, accentuarea stării de alienare, lipsa limitelor acțiunii umane. Individul devine un fel de „atom social” care acționează în scopuri egoiste folosind mijloace cât mai eficiente (dar nu și morale) pentru realizarea interesului personal. Obiectivele comune își pierd mult din semnificație, valorile sunt dispersate, iar coordonarea conduitelor individuale este strict circumstanțială.

Tranziția, însăși, este considerată de autorul cărții, drept un proces anomic, singurul ei rezultat fiind acest „nonsistem” lipsit de raționalitate internă și de autoreglare.

Într-un asemenea context, se demonstrează, o dată mai mult, necesitatea dezvoltării sociologiei devianței și a problemelor sociale, atât sub aspect teoretic, cât și din punct de vedere aplicativ. Soluționarea diverselor probleme ce apar într-o societate de tip pluralist beneficiază și de aportul sociologilor, alături de implicarea activă a politicianilor, asistenților sociali și a opiniei publice, în general.

Înainte de analiza „istoriei naturale” a unui exemplu concret de problemă socială, sunt prezentate, pe scurt, cele mai adecvate concepte explicative (schimbare socială, modernizare socială, decalaj cultural, conflict social).

Studiul de caz efectuat pe marginea jocului „Caritas” oferă o perspectivă pertinentă asupra acestei forme de exploatare a credulității populației.

Se subliniază, totodată, funcțiile și disfuncțiile problemelor sociale – la fel ca și funcțiile și disfuncțiile devianței – ambele depinzând de criteriile utilizate în definiție, dar și de caracteristicile evaluatorului. Atât literatura, mass-media, mișcările și conflictele sociale, calamitățile (naturale), cât și sondajele sau studiile sociologice contribuie la interpretarea problemelor sociale, în întreaga lor complexitate și diversitate. Cartea de față, structurată pe două planuri, selectează trei fenomene (considerate și probleme sociale): criminalitatea, sinuciderea și consumul de droguri.

Cu toată diversitatea abordărilor analitice – de la teoria asocierii diferențiale la teoria conflictului și a etichetării –, există un punct de vedere comun în legătură cu gravitatea și amploarea fenomenului de criminalitate, în societatea contemporană. Analiza unor statistici, relativ recente, permite autorului cărții elaborarea de interpretări privitoare la evoluția criminalității, în România. De o atenție deosebită se bucură crima organizată, ca tip complex de infracțiune. Legătura dintre ilegalitățile comise de către organizațiile criminale și oficialii corupți – mai precis, dintre *crima organizată* și actele de *corupție* – este evidențiată cu acuitate. Colaborarea acestor infractori „de elită” cu deținătorii resurselor de putere și chiar cu publicul care beneficiază de serviciile ilicite, îngreunează mult rezolvarea problemei.

Semnalăm și o interesantă paralelă între *crima organizată* și *crima organizațională* („crimă a gulerelor albe”, conform cu Edwin Sutherland). Ele diferă prin unele mijloace folosite, dar au ca numitor comun coruperea autorităților și realizarea anumitor obiective. Aceste scopuri sunt caracteristice întregii societăți capitaliste, și anume: obținerea de profituri cât mai mari, depășirea concurenței, raționalizarea acțiunii și raționalitatea instrumentală (Max Weber).

Autorul distinge între punctul de vedere juridic și cel sociologic. Din perspectiva sociologului, crima organizată este un fenomen care avertizează, alături de fenomenul corupției, asupra necesității de a iniția unele schimbări sociale și economice ale sistemului. În condițiile multiplelor blocaje din economia României, de exemplu, se poate spune că aceste două grave probleme sociale au și un aspect „pozitiv”, funcțional. Reforma și restructurarea sunt, pe de o parte, imperios necesare dar, pe de altă parte, produc situații anomice care favorizează corupția și crima organizată. Criza din domeniul juridic, se arată în lucrare, are rădăcini în politica socială și economică generatoare de

inegalități. Accentul cade pe dimensiunea politică a corupției, pe „*abuzul de putere*” sau „*de autoritate*”, caracteristici amplificate în perioadele anomice. Mai mult, autorul cărții consideră corupția drept un „substitut al reformei”, în sensul că aceasta (corupția) oferă o alternativă viabilă la *nonsistemul* creat de haosul tranziției.

Sunt prezentate și rezultatele anchetei de opinie realizate de Institutul de Sociologie al Academiei, anchetă care a permis identificarea principalelor zece cauze ale fenomenului de corupție din România, așa cum apar ele în percepția publică. Cei mai importanți „vinovați” sunt considerați tocmai factorii cu răspundere politică, diversele instituții și autorități ale statului. Atitudinile populației variază de la respingerea fermă a corupției, la acceptarea acestui fenomen ca fiind o parte integrantă a reformei.

O altă problemă socială majoră este sinuciderea. Modelul clasic, de tip durkheimian, se raportează la două noțiuni principale: integrare socială și reglare socială. Deficitul, respectiv excesul de integrare socială conduce la sinuciderea egoistă, respectiv altruistă, în timp ce reglarea socială excesivă sau deficitară determină sinuciderea fatalistă, respectiv anomică.

Desigur că legăturile dintre aceste patru forme ale actului suicidal sunt foarte strânse, astfel încât nu se recomandă tratarea lor izolată.

Importante sunt și alte perspective analitice, precum cea a lui Maurice Halbwachs sau a lui Jack Douglas, ambii fiind convinși de caracterul eronat al statisticilor referitoare la suicid.

Se relevă multitudinea clișeele, stereotipurilor legate de interpretarea publică a sinuciderii. Acestea sunt veritabile obstacole în calea discernerii între „cauzele (sociale)” și „motivele (individuale)”, îngreunând sarcina adepților sociologiei fenomenologice.

Autorul cărții inventariază o serie de „mituri” privitoare la sinucidere, înainte de a trece la analiza dinamicii acestui fenomen în România, pe baza datelor statistice furnizate de Organizația Mondială a Sănătății (1999). Singurele informații disponibile sunt cele privind sexul și vârsta subiecților. Astfel, se observă frecvența mai mare a sinuciderilor în rândul bărbaților și în rândul persoanelor trecute de 60 de ani. La femei, se pare că scade acest risc, după vârsta de 50 de ani, apoi crește din nou, de la 65 de ani.

S-ar putea adăuga constatarea că, raportată la anul 1989, rata sinuciderilor a înregistrat o relativă scădere în anii 1990 și 1991, revenind în 1992, aproape de valorile inițiale.

Sunt menționate și alte variabile care influențează dinamica respectivă, precum: profesia, mediul de rezidență, starea civilă, anotimpul și luna anului, religia etc. Cele mai multe concluzii sunt în bună tradiție durkheimiană, în sensul că sinucigașii sunt în majoritate celibatari, mult mai mulți protestanți decât catolici (nu știm nimic despre ortodocși) și comit actul suicidal, de obicei, în lunile iunie-iulie.

Ultimul capitol, deosebit de atractiv prin noutatea temei (noutate în peisajul românesc), este dedicat consumului de droguri, privit, nu ca opțiune individuală, ci prin prisma cauzelor și consecințelor sale psihosociale, juridice și economice.

Spectrul drogurilor folosite în mod legal se întinde de la alcool, țigări, cafea până la banala aspirină, ceea ce înseamnă că fiecare membru al societății contemporane se droghează, mai mult sau mai puțin. Scopurile nu sunt, de obicei, medicale, cât psihologice. Persoanele aflate în situații de viață dificile recurg la asemenea „soluții” care pot conduce la diverse accidente sau chiar la sinucideri.

Structura consumului de droguri „legitime” depinde de caracteristicile culturale, arată autorul cărții.

Dintre drogurile ilegale sunt menționate morfina și heroina, marijuana, cocaina, L.S.D-ul. Interesantă este analiza „socializării în rolul de fumător de marijuana” (Howard Becker), cu toate implicațiile culturale și, în special, politice, dacă avem în vedere legătura cu muzica *hippie* a tinerilor americani care protestau, între altele, împotriva războiului din Vietnam. Lor le-a fost aplicată, în primul rând, eticheta de devianți în condițiile elaborării unei legislații deosebit de severe la adresa consumatorilor de marijuana.

Dependența față de droguri este strâns legată de toleranța organismului și de teama față de sindromul de abstenență. Sunt evidențiate diverse teorii psihologice și sociologice referitoare la consumul de droguri ilicite. Evaziunea (Robert K. Merton), eșecul accesului la mijloace legitime sau ilegite (Richard Cloward și Lloyd Ohlin), situația de anomie, frica de sindromul abstenenței sunt doar câteva explicații posibile. Teoria învățării sociale, amintită mai sus, detaliază ideea existenței unor subculturi deviante, cu funcția de a-l socializa pe neofit în rolul de consumator de droguri. Subcultura respectivă oferă un status corespunzător individului, protecție socială și securitate emoțională.

Desigur că problemele sociale au o arie mult extinsă, dar lucrarea în cauză reprezintă un sprijin extrem de important, mai ales pentru studenți și sociologii dornici să se familiarizeze cu domeniul sociologiei devianței și a problemelor sociale.

O încercare de abordare inter și multidisciplinară a devianței nu poate face, însă, abstracție de problema *ordinii sociale*. În acest sens, această carte a prof. Sorin M. Rădulescu poate fi considerată continuarea volumului *Homo Sociologicus. Raționalitate și iraționalitate în acțiunea umană*, apărut la Editura „Șansa”, în 1994.

Lectura ambelor cărți se recomandă oricărei persoane interesate de înțelegerea societății în care trăiește, problematica abordată aici fiind deosebit de actuală.

Anda Moculescu

SEPTIMIU CHELCEA, IOAN MĂRGINEAN, ION CAUC, *Cercetarea sociologică. Metode și tehnici*, Deva, Editura „Destin”, 1998.

Această lucrare, rezultat al unei vaste experiențe a autorilor în domeniul sociologiei, constituie un manual de metode și tehnici absolut necesar celor interesați de cercetarea sociologică și mai ales studenților care se pregătesc pentru susținerea examenului de licență la una dintre facultățile și secțiile de sociologie.

Autorii, Septimiu Chelcea, Ioan Mărginean și Ion Cauc, sunt binecunoscuți datorită contribuțiilor lor cu adevărat remarcabile în sociologie. Este important de remarcat faptul că, pe lângă unele din lucrările publicate de autori, bibliografia pe care se sprijină această carte include peste 300 de titluri de referință din domeniu, atât ale unor clasici ai sociologiei românești și străine, cât și ale sociologilor contemporani de valoare, ceea ce îi conferă un mare grad de actualitate și universalitate.

Manualul este structurat pe optsprezece capitole, iar fiecare dintre acestea este semnat de unul dintre cei trei autori. Astfel, Septimiu Chelcea este autorul a zece capitole: *Cunoașterea comună și cunoașterea științifică a vieții sociale; Probleme metodologice ale cercetării sociologice; Analiza conceptelor sociologice; Tipuri de cercetări sociologice; Chestionarul sociologic; Interviuul sociologic; Analiza documentelor sociale; Tehnici de analiză a conținutului comunicării; Metoda observației; Cercetarea experimentală*. Contribuțiile celorlalți doi autori nu sunt tot atât de numeroase, însă la fel de importante ca cele ale domnului profesor doctor Septimiu Chelcea: Ioan Mărginean redactează capitolele despre schema operațională de cercetare sociologică, măsurarea în sociologie, tehnicile de scalare, cercetarea panel și evaluarea cercetărilor sociologice concrete; în timp ce Ion Cauc scrie despre etapele cercetării sociologice, ancheta sociologică și sondajul de opinie publică, despre studiile sociometrice.

Din această prezentare a tematicii lucrării reiese faptul că autorii au acoperit întreaga problematică esențială referitoare la metodele și tehnicile de cercetare sociologică și le-au structurat astfel încât studiul și înțelegerea lor să fie cât mai ușoare. Mai mult, fiecare temă este selectată punctual și are o schemă de prezentare foarte clară, incluzând pe lângă problemele specifice de teorie și o multitudine de exemple edificatoare.

Lucrarea este deschisă de o prefață în care cititorul este avertizat că și în sociologie, ca în orice altă știință, în special socioumană, există probleme importante ce se pare că vor avea un final nedorit: dispariția acesteia ca disciplină autonomă. Sociologul american, Peter L. Berger, în articolul *Sociologie: contramandarea invitației* (în revista „Sinteza”, nr. 98/1992, p. 42, traducere din revista „Society”, 1992), dar și participanții la lucrările celui de-al XII-lea *Congres Mondial de Sociologie* (18-23 iulie 1994, Universitatea Bielefeld, Germania) au formulat aceste probleme și au încercat să ofere soluții pertinente pentru prevenirea „dezintegrării” științei despre societate. Care sunt problemele și soluțiile lor, cititorul va fi lămurit de prefața acestui manual de metode și tehnici de cercetare sociologică.

Primul capitol al lucrării se referă la diferențele existente între cunoașterea comună și cunoașterea științifică a vieții sociale, la caracteristicile fiecăreia dintre acestea. Autorul, Septimiu Chelcea, pledează pentru necesitatea „rupturii” cunoașterii științifice de cunoașterea de tip spontan și iluzoriu a vieții sociale și, în acest scop, preia argumentele prezentate de P. Bourdieu, J.-C. Chamboredon și J.-C. Passeron în lucrarea *Profesiunea de sociolog* (Paris, 1968) și experimentele realizate de T.R. Carretta și R.L. Moreland (1982) și G.-N. Fisher (1990).

Următoarele două capitole, semnate tot de Septimiu Chelcea, se referă la principalele probleme metodologice ale cercetării sociologice: analiza ipotezelor în cercetările socioumane concrete (precizări terminologice, definiții, dimensiuni, tipuri, modalități de elaborare, structura logică, validitatea ipotezelor); formalizarea și explicația teoretică în științele sociale și comportamentale; analiza conceptelor sociologice, incluzând aici definirea lor, a termenilor și a noțiunilor, analiza indicatorilor definiționali și trecerea de la indicatori la indici.

Odată lămurite aceste probleme legate de metodologia cercetării, Ioan Mărginean, considerând că este necesar, reia explicarea variabilei, a conceptelor, a dimensiunilor (definite ca elemente subordonate unui concept), a indicatorilor și chiar oferă un exemplu de schemă operațională de cercetare a sistemului social al întreprinderii. Este prezentată apoi, de același autor, în capitolul 5, măsurarea în sociologie, ca o componentă de bază a procesului de cunoaștere, ce este indisolubil legată de celelalte probleme prezentate mai sus.

Următorul capitol se referă la tipurile de cercetări sociologice, mai întâi căutându-se să se clarifice conținutul a câtorva termeni, cum ar fi: „cercetare sociologică de teren”, „cercetare sociologică empirică” (sau „concretă”), „anchetă sociologică” și „sondaj de opinie publică”, pentru ca apoi autorul, Septimiu Chelcea, să prezinte pe larg principalele tipuri de cercetări: descriptive, explicative, fundamentale și aplicative.

Capitolul 7 face trecerea spre ceea ce eu aș numi cea de-a doua parte a lucrării, întrucât, după cum se poate observa, primele șase capitole au avut în vedere fundamentele metodologice ale cercetării sociologice, iar restul vor prezenta metodele și tehnicile specifice de studiu în acest domeniu. Așadar, acest capitol „de graniță”, semnat de Ion Cauc, se referă la etapele cercetării sociologice stabilite astfel:

1. clarificarea problemei sociale (obiectul analizei);
2. analiza dimensională a conceptelor;
3. determinarea populației supuse investigației sociologice;
4. stabilirea metodelor de cercetare;
5. elaborarea instrumentelor necesare recoltării informațiilor sociale;
6. testarea instrumentelor (ancheta-pilot);
7. recoltarea informațiilor;
8. prelucrarea informațiilor;
9. analiza informațiilor și explicarea proceselor socio-economice studiate;
10. întocmirea raportului de cercetare.

În funcție de obiectul analizei sociologice, cercetătorul va stabili metoda și tehnicile de investigație pe care le va folosi. Următoarele zece capitole ale lucrării se referă pe larg tocmai la

aceste modalități de studiu, dintre care trebuie aleasă cea mai potrivită: ancheta sociologică și sondajul de opinie, chestionarul sociologic, interviul sociologic, tehnicile de scalare, analiza documentelor sociale, tehnicile de analiză a conținutului comunicării, metoda observației, cercetarea experimentală, cercetarea panel și cea sociometrică. Fiecare dintre aceste teme este tratată într-un capitol separat și după o schemă clară, ce include prezentarea de definiții, clasificări și moduri de construire și aplicare a instrumentelor necesare recoltării informațiilor. Un loc important îl ocupă și exemplele preluate din studii sociologice consacrate, exemple ce au rolul de a clarifica eventualele nelămuriri ale cititorului privitoare la aplicarea metodelor și tehnicilor de cercetare socioumană.

Ultimul capitol al lucrării are în vedere evaluarea studiilor sociologice concrete. Acceptarea concluziilor unei astfel de cercetări este posibilă numai în anumite condiții, ce trebuie să asigure veridicitatea rezultatelor și să ofere un cadru teoretic pertinent pentru adoptarea deciziilor sociale. În acest sens, Ioan Mărginean prezintă detaliat setul de criterii ce vizează problemele specifice evaluării cercetărilor concrete, insistând asupra celor mai dificile. Este construit astfel un adevărat ghid de evaluare necesar, în primul rând, aceluia care realizează lucrările sociologice, dar și persoanelor care folosesc rezultatele și le acceptă ca atare.

Așadar, lucrarea de față este deosebit de utilă celor interesați de cercetarea sociologică propriu-zisă, constituind un manual foarte bine pus la punct în ceea ce privește cunoștințele provenite din experiența directă și de documentare a autorilor. Însă, nu acesta este singurul merit al manualului: în primul rând, maniera în care este construit facilitează studiul său; în al doilea rând, se poate vorbi despre faptul că aproape fiecare capitol conține exemple multiple, al căror scop este acela de a ușura înțelegerea modului de construcție a instrumentelor de culegere a informațiilor, astfel încât, viitorul sociolog să nu mai facă greșelile elementare care se găsesc astăzi în multe dintre lucrările de cercetare; și, nu în ultimul rând, manualul unește majoritatea referințelor bibliografice utile atât studenților din primul an la Sociologie, cât și aceluia care susțin examenul de licență la această disciplină.

Alexandra Sarcinchi

**ELENA COBIANU, *Contribuții filosofice la etica românească*,
București, Editura Printech, 1998.**

Într-o vreme în care construcția și reconstrucția societăților pe noi baze valorico-normative se impune în tot mai mare măsură, o dezbateră asupra patrimoniului național în domeniul eticii este deosebit de benefică. Revederea contribuțiilor unor mari personalități ale epocii (C. Antoniadă, P.P. Negulescu, P. Andrei, M. Ralea, T. Vianu) la punerea în evidență a intervenției active și foarte diversificate a dimensiunii morale a culturii în viața țării noastre (și nu numai), la reformarea instituțiilor și relațiilor umane este o întreprindere plină de învățăminte teoretice și practice pentru noi, cei de astăzi, când reforma morală a oamenilor și, în genere, a societății este unul din pilonii (necesari și posibili, dar greu de realizat) tranziției pe care o parcurgem.

Deși redactată sub forma unor monografii pe autori, lucrarea reușește să prezinte firul unor dezbateri comune ale epocii, să contureze nu numai o personalizare a demersurilor, în raport cu profilul intelectual și biografia autorilor (fapt meritoriu și actual din perspectiva monografiilor de analiză bazate pe teoriile actorilor sociali), ci și o continuitate a preocupărilor ca răspuns (diferențiat) la cerințe sociale comune. „Între temele mari abordate în această perioadă se disting acelea referitoare la progres, la destinul omenirii” (p. 5) și la care P.P. Negulescu și-a adus o contribuție originală și meritorie. În contextul discuțiilor actuale cu privire la ceea ce ar putea însemna progres social și, în special, ce ar trebui să presupună acesta, când, adesea, viziunea tehnologistă prevalează, teza conform

căreia „nu încapă îndoială că temelia adevărată și măsura exactă a progresului societăților omenești o constituie, în primul rând, dacă nu exclusiv, progresul lor moral” (P.P. Negulescu) se încadrează în întregime în orientările și cerințele prezente.

Problematica valorilor devine axul principal în raport cu care se discută astăzi tranzițiile de diferite tipuri, ce au loc în lume și, cu deosebire, de reînnoire, pe care Uniunea Europeană le conceptualizează prin teza trecerii spre sistemele antropocentrice ce ar trebui să înlocuiască teoriile și practicile tehnocentrice. Opera lui Petre Andrei și a lui Tudor Vianu se cere a fi consultată și luată în considerație. Problemele axiologice legate de personalitatea umană devin realmente actuale, în măsura în care astăzi se caută a se trece de la „logica masificării” spre „logica personalizării”, conform programelor elaborate și în curs de aplicare ale Uniunii Europene. Ideea că „etica contemporană trebuie să devină o etică a personalității” sau că „valoarea morală rezultă tocmai din ordinea și calitatea scopurilor și din intenție; ordinea scopurilor și intenția morală sunt determinate de personalitate, de aceea personalitatea este adevărata valoare morală” acordă gândirii lui P. Andrei un important spațiu de valorificare.

Pe aceeași linie se orientează și poziția lui T. Vianu, ce dezbate cu pertinentță fundamentul uman al valorilor morale. „Insul care execută o acțiune morală este pe deplin conștient că sensul ei nu se mărginește în sfera individuală a existenței lui, dar că el o revarsă în capitalul uman al întregii omeniri și că din exemplul lui, oricât de modest, se va putea nutri entuziasmul moral, credința și tăria altor oameni din preajmă. Credința aceasta este una din axiomele vieții morale”.

Avem în Tudor Vianu un teoretician al valorilor abordând o largă arie tematică, ce și astăzi suscită un real interes. „Analiza minuțioasă a teoreticianului valorii pune în evidență multiplele determinații ale acesteia: volum, polaritate, gradualitate, semnificație, multiplicitate și varietate. Conceperea valorilor sub formă de sistem a obligat pe axiologul Vianu să dezbate probleme precum: criteriile grupării valorilor, structura, ierarhia, caracterul închis sau deschis al sistemului și încrucișarea sferelor personale. Criteriile de clasificare a valorilor sunt date de: *suportul* (real, personal, material și spiritual, aderent, liber), *înlănțuirea* (valoare-scop, valoare-mijloc, integrabile-neintegrabile) și *ecoul* lor (valori perseverative și valori amplificative” (E. Cobianu, p. 270).

Cititorul volumului va mai găsi multe alte probleme și abordări apte a-i satisface nu numai dorința de cunoaștere, ci și pe aceea de a folosi ceva în activitatea sa proprie.

În drumul nostru spre democrație, o problemă importantă o constituie raportul dintre guvernare și guvernanți. În consens cu analizele actuale (a se vedea tezele lui M. Foucault, conform cărora puterea este o relație reciprocă, dar asimetrică), P.P. Negulescu arată că responsabilitatea, într-un regim democrat, trebuie să revină nu numai guvernanților, ci și guvernaților, care au menirea de a ține în „frâu” egoismul guvernanților. „Acolo unde acest frâu nu se arată eficace, acolo unde abuzul guvernanților compromite regimul democratic, vina nu e decât a guvernaților care nu aplică, atunci când și așa cum trebuie, sancțiunile cuvenite” (P.P. Negulescu).

Rolul important al regimului democrat este necesar a fi subliniat și azi. Dar, democrația nu-și exprimă valențele sale pozitive de la sine, automat. Cât de actuale sunt idei cum ar fi: „alegătorul care votează un candidat, nu votează în realitate pentru un om, ci pentru o idee, pentru o concepție, adică politică, socială sau economică, pe care nu e totdeauna în stare s-o înțeleagă [...]. Cunoșc totdeauna alegătorii, în toată complexitatea lor, problemele de care este vorba? Pot ei aprecia, cu destulă temeinicie, valoarea soluțiilor ce li se propun? Ca s-o poată face ar trebui, în majoritatea cazurilor cel puțin, să aibă o cultură mai întinsă, o informație mai bogată și o judecată mai sigură, decât au de obicei” (P.P. Negulescu). Este nevoie să-l recitim pe Negulescu pentru a ne convinge de actualitatea acestor idei.

Ne oprim aici cu scurta prezentare a lucrării doamnei Elena Cobianu, în speranța că cei interesați, nemulțumiți de această sumară recenzie, vor lua cartea și o vor citi cu atenție.

Oscar Hoffman

PHILLIPE BRETON, *L'utopie de la communication*,
Paris, Edition La Decouverte, 1997.

De ce comunicarea a căpătat o asemenea importanță și amploare în societatea modernă? Să fie doar o urmare a proliferării televiziunii și a altor „machines à communiquer”? Philippe Breton* afirmă în această lucrare că o asemenea explicație nu este nicidecum suficientă și propune o teză mult mai radicală: comunicarea a devenit o nouă utopie, care fascinează cu atât mai mult cu cât marile ideologii trec printr-o serioasă criză.

P. Breton își propune să analizeze conceptul de comunicare și de societate de comunicare din trei perspective: în primul rând, cu referire, nu atât la momentul apariției conceptului de comunicare, cât al transformării acestuia într-o valoare socială; în a doua parte a lucrării, Breton analizează comunicarea ca valoare post-traumatică, în contextul celui de-al doilea război mondial, pentru ca, în final, să treacă în revistă câteva dintre efectele perverse ale societății de comunicare.

Necesitatea unei analize de acest tip apare în condițiile în care puterea mass-media, cvasimonopolul pe care îl deține asupra circulației informației s-au afirmat într-o manieră fără precedent în istorie. Reprezentarea omului ca o ființă în întregime dedicată comunicării și supus tiraniei este dominantă.

Paralel cu această apologie a unei „comunicări fără conținut”, care devine propria-i finalitate, Breton observă că intoleranța, xenofobia, excluziunea nu au fost atât de evidente din anii '40, referindu-se în special la mișcările naționaliste din Serbia, Rusia, mișcările xenofobe din Franța și restul Europei etc.

Una din tezele cărții pune în raport această „apologie a comunicării” și existența unor forțe politice ce-și propun purificarea societății. Acest raport devine explicit, în primul rând în dorința promotorilor „utopiei comunicării” de a lupta împotriva barbariei celui de-al doilea război mondial, fiind însă, în același timp, un fenomen de actualitate. Astăzi, recursul sistematic la comunicare pare să producă un efect de accentuare a extremismului și excluziunii. Noua utopie, susținută de un liant social „comunicant”, lichidează valorile și bogăția interioară a omului, înlocuind raportarea la lege cu o simplă supunere în fața unei reguli.

Punctul de plecare al cărții îl constituie întrebarea simplă: *de ce se vorbește astăzi atât despre comunicare?* Această întrebare presupune, însă, câteva specificări: *de ce societatea noastră trăiește ca necesară dezvoltarea intermediarilor mediatici?*; *cum, în ce condiții ne-am imaginat că societatea de mâine va fi o societate de comunicare?*; *de ce, ceea ce părea a avea drept vocație apropierea dintre oameni (comunicarea), lasă sentimentul difuz de a-i separa încă mai mult?*

Breton situează apariția comunicării ca valoare în jurul anului 1942, o dată cu lucrările lui Norbert Wiener, părintele ciberneticii. Lectura acestor lucrări scoate la iveală rațiunile formulării conceptului de comunicare și anume: instabilitatea și declinul politicului, criza de valori și progresul relativismului și mai ales profunde transformări a ceea ce Pierre Legendre numește „constituția normativă a omului”, adică a reprezentării rolului omului în societate. Data de naștere a acestei noi utopii (în 1942) este legată în mod indisolubil de dezlănțuirea în plin secol XX a unei „barbarii moderne” ce va face mii de victime. Tema societății de comunicare s-a născut atunci, ca o reacție în fața acestei barbarii moderne și a profunde crize pe care a antrenat-o.

Într-o primă etapă, formularea noțiunii de comunicare vine pentru a acoperi ceea ce părea, la acea vreme, un gol între practici fără nume și vocabularul ce permite desemnarea lor. Ea joacă, deci, un rol unificator pentru început, ca, mai târziu, să devină o valoare identificată cu modernitatea.

* Philippe Breton, născut în 1951, este cercetător la CNRS (Laboratoire de sociologie de la culture européenne a Strasbourg) și profesor la universitatea Paris-Sorbonne. Este autorul unor lucrări precum: *Histoire de l'informatique* (1987); *L'explosion de la communication* (1989); *La tribu informatique* (1990); *L'image de l'homme* (1995).

P. Breton identifică, în acest context, trei momente ale apariției și dezvoltării acestei noțiuni. O primă etapă se desfășoară între 1942 și 1947-1948: cercetători în diverse discipline se concentrează în jurul a ceea ce a fost denumit cibernetică, domeniu al interdisciplinarității. Până la acest punct comunicarea este doar apanajul comunității științifice. Cea de-a doua etapă corespunde lucrărilor lui Norbert Wiener, care încearcă să dea lumii o cheie de înțelegere a crizelor prin care trece, precum și cheia unui posibil progres. Cea de-a treia etapă este decisivă în istoria comunicării moderne și este în raport cu evoluția societății postbelice, profund marcate de conflictul mondial ce tocmai avusese loc.

Câteva lucruri se cer precizate în legătură cu lucrările lui Norbert Wiener (*Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine* și *The human use of Human Beings*). Wiener pornește de la critica metodei funcționale a științelor clasice. Aceasta, spune el, nu este deloc satisfăcătoare, pentru că pune în discuție doar conținutul fenomenelor cercetate, doar interiorul obiectelor. Or, mai importante sunt relațiile care există între fenomene. Wiener propune, prin urmare, ceea ce numește metoda de lucru comportamentală. Ideea principală era că relațiile dintre fenomene nu reprezintă doar un aspect între altele, ci constituie integral substanța fenomenelor însele. Cu alte cuvinte, realitatea poate fi în întregime interpretată în termeni de informație și comunicare. Afirmarea că totul se poate explica în termeni de relaționare implică faptul că „totul se află în exterior”, fiecare fiind sau fenomen nefiind decât o suprapunere de exteriorități.

Wiener va dezvolta îndelung argumente pentru care comunicarea ar trebui să aibă o valoare centrală. Dintre aceste argumente, unul atrage atenția: frica de haos. Întreaga argumentație se desfășoară în jurul unui ax ce opune informarea entropiei. Astfel, el va susține, pe de o parte, faptul că societățile pot fi înțelese în termeni de comunicare, iar pe de altă parte, va opune modelul societăților deschise modelului societăților rigide – opoziție pe care Wiener o transpune în metafora luptei dintre opacitate și transparență. Teza lui Wiener este următoarea: „societatea poate fi înțeleasă doar prin studiul mesajelor și a căilor de comunicare. O societate este, astfel, alcătuită în întregime din mesaje care circulă în interiorul său. Dacă sunt menținute larg deschise canalele de comunicare, atunci vor fi întrunite condițiile unei societăți mai bune, a unei societăți de comunicare”.

Contextul afirmării comunicării ca valoare este criza valorilor provocată de cel de-al doilea război mondial. Câteva idei ne duc către legăturile invizibile ce ar putea exista între acest război, răspândirea și dezvoltarea tehnicilor de comunicare și formarea unei noi utopii în jurul comunicării.

Wiener insistă asupra a două aspecte culminante ale barbariei moderne – lagărele de concentrare și folosirea bombei atomice, ambele fiind rezultatul unei concepții globale asupra societății. Noțiunea de comunicare, născută între limitele stricte ale comunității științifice, capătă o forță și o amploare de nebănuit în momentul întâlnirii sale cu un context istoric particular.

Proiectul utopic al lui Wiener, cristalizat în jurul noțiunii de comunicare, se dezvoltă pe trei niveluri: o societate ideală, o nouă definiție a omului, promovarea comunicării ca valoare. De ce o utopie? Pentru că acest proiect se supune aproape perfect peste definiția utopiei dată de Lestek Kolakowski, ca fiind „credința într-o societate, unde nu numai sursele răului, conflictului sau agresiunii sunt îndepărtate, dar unde se realizează o reconciliere totală între om și ceea ce-l înconjoară”, „credința că viitorul, într-o manieră misterioasă, este deja aici și că dispunem de o metodă de acțiune sigură ce ne va conduce către o societate fără fisuri, defecte, conflicte și insatisfacții”.

În același timp, în care Wiener își dezvoltă teoria asupra comunicării, istoria aduce una din cele mai teribile amenințări asupra „liantului social”. Contractul ce îi leagă pe oameni a fost rupt în repetate rânduri de o violență dezlănțuită în cel mai mare secret, împotriva oamenilor, a căror singură greșeală era filiația, o violență fără nebunie, legitimată de către un stat suveran, în numele unei „purificări utopice a societății”. Barbaria ce devastează valorile secolului XX nu e doar o simplă întoarcere înapoi în istorie. E vorba de o barbarie modernă, ale cărei teritorii sunt specifice. Pentru prima dată în istorie, nu numai că nu exista nici o rezistență a politicului la barbarie, ba chiar o convergență în punctele esențiale, în special în privința temei progresului societății prin anihilarea

unei părți a membrilor săi. Toate acestea vor duce la o transformare în profunzime a reprezentării omului. Decăderea valorilor umanismului va face un gol în care teoriile moderne ale comunicării își vor găsi locul, în momentul în care umanitatea se afundă într-o barbarie absolută. „Barbaria” aceasta are la bază o definiție etnică a omului și a apărut, la rândul ei, ca o reacție la umanismul iluminist, care vedea omul înzestrat cu drepturi naturale, indiferent de moștenirea etnică sau statusul social. Secretul care înconjoară genocidul celui de-al doilea război mondial este, fără îndoială, esențial pentru înțelegerea efectelor subterane. Tema transparenței în comunicare apare ca răspuns la legătura între secret și barbaria modernă.

Dezvoltarea tehnicii, produsă și ea în contextul celui de-al doilea război mondial, este și ea responsabilă pentru criza de valori. Dacă în conflictele precedente acestui război civilii nu erau implicați, în anii '40 lucrurile se schimbă radical, tehnica făcând posibilă implicarea acestora ca ținte. Astfel, faptul că lucruri care înainte nu erau nici morale, dar nici ușor de realizat, devin posibile datorită dezvoltării tehnicii, care face granița dintre bine și rău extrem de ușor de trecut.

Din această perspectivă, comunicarea apare ca o valoare posttraumatică, în același timp în care afirmațiile lui Wiener se suprapun perfect peste mutațiile ce apar în societatea postbelică.

O dată cu tema comunicării, s-a revigorat și vechea tentație a unei scheme explicative generale, a unei teme unice care traversează toate activitățile umane, înglobându-le în același timp. Cunoașterea legilor generale ale comunicării ar fi suficientă pentru construirea unei concepții unificatoare a lumii și mai ales pentru obținerea mijloacelor de control. Comunicarea funcționează astăzi în mod din ce în ce mai sistematic în discursul social ca un „recurs universal”. Problemele pot fi abordate „rațional” grație comunicării, care aduce „transparență” în analiză și „coerență soluției”.

În mod paradoxal, „comunicarea” dă naștere unor sentimente contradictorii. Pe de o parte, este fascinantă și exercită o atracție puternică, aducând cu sine valori pozitive, precum dialogul sau cunoașterea. Însă, uneori, aceste valori par a fi aproape ireale, pentru că, pe de altă parte, lărgirea spațiului public merge mână în mână cu progresul individualismului și, de ce nu, al singurătății. Prin natura sa, comunicarea tinde să suprimă distanțele. Însă, distanțele rezistă chiar mai bine decât ne-am putea imagina. Exemplul lui Breton vizează chiar evenimentele din '89 din România: vedem tot ceea ce se întâmplă și cu toate acestea, esențialul pare să ne scape, deoarece specificitatea culturală, singura care poate oferi cheia înțelegerii, rezistă analizei. Iată cum „comunicarea” reușește să mărească amploarea ignoranței, pentru că „aceasta nu are aliat mai bun decât iluzia cunoașterii”.

Societatea de comunicare și societatea liberală sunt imperative, în parte convergente, dar larg antagoniste. Aceasta este explicația câtorva dintre contradicțiile sociale cele mai vizibile azi, în primul rând individualismul exacerbant (fondat pe liberalism), și se află la baza acestei contradicții: pe de o parte, mass-media, purtătoare a utopiei transparenței, dar în același timp supusă jocurilor intereselor politice și economice, iar pe de altă parte, rețelele de informații, purtătoare al unui ideal, de asemenea utopic, al unei informații raționale care circulă liber, dar care se lovește de imperativele proprietății private.

Recursul sistematic la comunicare produce două efecte în aparență contradictorii; o uniformizare la nivel mondial a gusturilor, normelor și comportamentelor, la construcția unui spațiu public universal și, în același timp, o plecare a individului asupra lui însuși, izolat, dar care comunică, virtual, cu întreaga lume. Acest neoindividualism nu este fără legătură cu accentuarea xenofobiei în zilele noastre. Dar, este vorba de un nou tip de xenofobie, care nu mai vizează reacția unui popor față de altul, ci a unui individ față de „ceilalți”, aceștia din urmă fiind acceptați în mod generic foarte ușor, cu condiția, însă, să rămână la distanță, ceea ce este definiția inițială a xenofobiei.

Acest nou individualism devine din ce mai evident în societățile occidentale, ca și în cele influențate de acestea. Indicatorii demografici și sociologici, precum numărul persoanelor ce compun o „gospodărie”, pun în evidență acest fenomen. Tendința actuală este în direcția a ceea ce Philippe Breton denumește „ménage célibataire”: după ce am asistat la scăderea numărului căsătoriilor, asistăm acum la scăderea numărului cuplurilor necăsătorite. Ba mai mult, cele două persoane ce

trăiesc în aceeași gospodărie sunt din ce în ce mai frecvent mama și copilul. Ar avea oare tema comunicării o asemenea rezonanță într-o societate în care indivizii n-ar trăi din ce în ce mai separați unii de ceilalți?

Însă elementul esențial al noului individualism este faptul că proliferarea mass-media privilegiază comunicarea indirectă, abstractă, în lipsa întâlnirii sau apropierii dintre indivizi. Contactul ia forma unui simplu schimb de mesaje, din ce în ce mai abstract. Riscul care apare este cel al unei societăți în care se comunică foarte mult, dar în care indivizii se întâlnesc din ce în ce mai puțin („une société fortement communicante, mais faiblement rencontrante”), prețul plătit fiind cel al golirii comunicării de orice substanță.

Efectul pervers care concentrează însă cel mai mare pericol este ceea ce Breton denumește „hold-up du futur”: societatea de comunicare este o societate privată de viitor, ne-existând nici o reprezentare a acestuia. Toate noile ideologii și valori nu reușesc să propună imaginea unui viitor ca și ghid de acțiune. Singura imagine asupra viitorului pe care o avem este cea a unei societăți hiper-comunicante, hiper-tehnologizate. Dar viziunea futuristă nu este nouă; problema nu este, deci, existența sau amploarea pe care a căpătat-o, ci lipsa oricărei alte alternative: viitorul văzut în termeni de comunicare este singurul disponibil pe piața ideilor. Iar o societate care nu are viitor nu poate, spune Breton, decât să se autodistrugă.

Nimeni nu ar putea nega importanța comunicării, fie la nivelul relațiilor dintre indivizi, fie la nivelul întregii vieți sociale. Chiar exercițiul democrației depinde în mare măsură de capacitatea indivizilor de a se exprima. Paradoxul descris în această carte este că „prea multă comunicare” ar putea duce la o modificare în sens negativ a valorilor sociale, a reprezentărilor oamenilor despre ei înșiși și despre ceilalți și, deci, a relațiilor dintre aceștia.

Oana Șindilariu

PIERRE BOURDIEU, *Les Règles de l'Art, Structure et genèse du champ littéraire*, Paris, Editions du Seuil, 1992.

Problema esteticului este o prezență reală în opera lui Bourdieu. Primele titluri – *Un art moyen*, 1965, *L'Amour de l'Art*, 1966 – se situau în prelungirea unui seminar despre istoria artei și literaturii, pe care Bourdieu îl organizase la Ecole Normale Supérieure în 1963. Treizeci de ani mai târziu problema re apare cu *Les Règles de l'Art*, subintitulată *Genèse et structure du champ littéraire*, operă apărută în septembrie 1992, la Editions du Seuil din Paris. Cu această carte, Bourdieu își fixează obiective mai radicale: să formuleze condițiile unei științe a operelor culturale», care ar pune capăt mistificărilor istoriei literare și criticii artei, instituind o veritabilă dinamică a cercetării. Revendicarea autonomiei literaturii presupune ca lectura textelor literare să fie exclusiv literară? Este adevărat că analiza științifică este condamnată să distrugă ceea ce face specificul operei literare și al lecturii, începând cu plăcerea estetică? La aceste întrebări Bourdieu răspunde că analiza științifică a condițiilor sociale ale producerii și receptării operei de artă, departe de a o reduce și de a o distruge, intensifică experiența literară: „cum vom vedea à propos de Flaubert, ea nu pare să anuleze mai întâi singularitatea «creatorului» în profitul relațiilor care o fac inteligibilă decât pentru a o regăsi mai bine în munca de reconstruire a spațiului în care autorul se găsește înglobat și cuprins ca un punct”¹. Introducând noțiunea de «câmp», Bourdieu afirmă că autorii și operele lor nu devin interpretabili decât prin relațiile care le apropie sau le opun în interiorul unui sistem de tensiuni obiective în care fiecare constituie o poziție și un interes: un câmp de forțe și de înfruntări în care nu încetează să se

¹ Pierre Bourdieu, *Les Règles de l'Art, Genèse et structure du champ littéraire*, Paris, Editions du Seuil, 1992, p.14.

desfășoare strategiile unei concurențe pentru cucerirea hegemoniei, dar care, de-a lungul acestor lupte, produce opere și construiește identitatea propriului său teritoriu social, specificul său. Mai intens decât în alte câmpuri sociale, în general dirijate de un cod juridic, câmpurile culturale sunt spațiul unor lupte îndârjite pentru putere, în care jocul constă în confiscarea monopolului recunoașterii, al consacării, ea însăși însoțită de facultatea de a o atribui.

Prin intermediul unei lecturi a *Educației sentimentale* a lui Flaubert, analizând polii (politică-afaceri, artă-afaceri) care structurează spațiul social în care evoluează personajele și la intersecția cărora se găsește Frederic, personajul principal al romanului, Bourdieu își propune să pregătească cititorul să intre într-o analiză sociologică a lumii sociale în care a fost produs romanul și pe care o aduce la lumină.

Prima parte a operei *Les Règles de l'Art (Trois états du champ)* este o analiză a genezei câmpului literar în care s-a constituit proiectul lui Flaubert, care singură poate conduce, după Bourdieu, la o înțelegere veritabilă „și a formulei generatoare care este la baza operei și a efortului grație căruia Flaubert a reușit să o realizeze, obiectivând, în același timp, această structură generatoare și structura socială a cărei produs este”².

În a doua parte – *Fondements d'une science des oeuvres* – Bourdieu își expune metoda de cercetare, anunțând de la început că se regăsește în autorii care știu să investească problemele teoretice într-un studiu empiric. El consideră că, pentru ca în științele sociale să se impună un nou spirit științific, trebuie operată o transformare: „teorii care să se hrănească mai puțin din înfruntarea pur teoretică cu alte teorii, cât din confruntarea cu obiecte empirice mereu noi; concepte care au înainte de toate ca funcție să desemneze, într-un mod stenografic, ansambluri de scheme generatoare de practici științifice controlate în mod epistemologic”³. De exemplu, Bourdieu a introdus noțiunea de **habitus**, căci voia să „reacționeze împotriva orientării mecaniciste a structuralismului”⁴. Refuzând să considere agenții ca simple reflectări ale structurilor obiective, și refuzând în același timp să întrerupă cercetarea determinantilor, Bourdieu repune această problemă (cum am văzut deja) în termeni de geneză. Habitus-ul va desemna ansamblul dispozițiilor acumulate, a schemelor de percepție, de apreciere și de acțiune inculcate de contextul social într-un moment și un loc particular; în același timp, habitus-ul este producătorul de practici, mediator între relațiile obiective și comportamentele individuale; el este totodată produsul interiorizării condițiilor obiective și condiția practicilor individuale.

Un alt concept aparținând lui Bourdieu este cel de **câmp**. Teoria câmpurilor s-a elaborat treptat. Noțiunea i-a servit mai întâi lui Bourdieu „pentru desemnarea unei posturi teoretice, generatoare de alegeri metodice, negative cât și pozitive, în construirea obiectelor”: este vorba de operele despre instituțiile de învățământ superior, unde ea „amintea că fiecare din aceste instituții nu poate livra adevărul său singular, în mod paradoxal, decât cu condiția de a fi replasată în sistemul relațiilor obiective constitutiv al spațiului de concurență pe care îl formează cu toate celelalte”⁵. Bourdieu mărturisește că prima sa tentativă de a analiza „câmpul intelectual” (*Champ intellectuel et projet createur*, 1966) s-a oprit la relațiile imediat vizibile între agenții angajați în viața intelectuală, relații care au mascat relațiile obiective dintre pozițiile relative pe care agenții le ocupă în câmp, „adică structura care determină forma interacțiunilor”⁶. Prima formulare riguroasă a noțiunii s-a elaborat cu *Une interprétation de la sociologie religieuse de Max Weber*, 1971, în care Bourdieu face o critică retrospectivă a primei sale reprezentări a câmpului intelectual, propunându-și acum „o construire a câmpului religios ca structura de relații obiective care să arate forma concretă a

² *Op.cit.*, p.76.

³ *Ibidem*, p. 251.

⁴ Pierre Bourdieu, *Choses dites*. Paris, Les Editions de Minuit, 1987.

⁵ Pierre Bourdieu, *Règles de l'Art*, p. 254.

⁶ *Ibidem*, p. 255.

interacțiunilor”. Bourdieu este împotriva analizei autorului tratat ca un caz izolat (cum fac de exemplu Wellek și Warren) văzând în aceasta o analiză care ignoră proprietățile structurale legate de poziția ocupată de autor în câmpul literar. El îl obiectivează pe Flaubert obiectivând universul social care se exprimă prin intermediul lui și a cărui obiectivare Flaubert o schița el însuși în *Educația sentimentală*.

În același sens, Bourdieu se opune lui Sartre și teoriei sale despre „proiectul originar”, afirmând că „reprezentarea carismatică” a scriitorului ca „creator” conduce la punerea în paranteză a tot ce se găsește înscris în poziția autorului în sânul câmpului de producție și în traiectoria socială care l-a condus aici: pe de o parte, geneza și structura spațiului social absolut specific în care „creatorul” este inserat și constituit ca atare, și în care s-a format „proiectul său creator”; pe de altă parte, geneza dispozițiilor în același timp generice și specifice, comune și singulare, pe care le-a adus în această poziție⁷.

După Bourdieu, știința operelor culturale presupune trei operații: **1.** analiza câmpului literar în cadrul câmpului puterii și evoluția sa de-a lungul timpului, **2.** analiza structurii interne a câmpului literar, **3.** analiza genezei habitus-ului ocupanților pozițiilor în câmpul dat.

În această analiză în trei etape, Bourdieu pleacă de la faptul că multe din practicile scriitorilor nu pot fi explicate decât făcând referire la câmpul puterii, în interiorul căruia câmpul literar ocupă o poziție dominată. Prin raportare la câmpul puterii se poate măsura gradul de autonomie al câmpului artistic; structura internă a câmpului literar presupunând analiza structurii relațiilor obiective pe care indivizii le ocupă, plasați în situația de concurență pentru legitimitate. După Bourdieu, aceste lupte contribuie la reproducerea continuă a credinței în joc, a interesului pentru joc și interese, a ceea ce el numește *illusio*, în sensul de investire în jocul care face ca agenții să nu fie indiferenți⁸.

Plecând de la ipoteza că diferitelor poziții din câmp le corespund luări de poziții omoloage, Bourdieu consideră că în „interesele” specifice asociate diferitelor poziții trebuie căutat principiul luărilor de poziție literară, sau chiar a luărilor de poziție politică din exteriorul câmpului.

În a treia parte a cărții sale – *Comprendre le comprendre* – Bourdieu reproșează istoricilor de artă faptul că în analizele lor iau ca obiect experiența subiectivă a operei de artă, care este cea a autorului lor, fără să ia în considerație *istoricitatea* acestei experiențe și a obiectului căruia i se aplică. Aceste analize operează, conform cuvintelor lui Bourdieu, „o universalizare a cazului particular”. Doar o dublă analiză – a condițiilor în care au fost produse operele și a condițiilor în care s-a produs dispoziția estetică pe care operele o cer – ar putea arăta, ne spune Bourdieu, ceea ce este experiența estetică și iluzia universalității care o însoțește și „pe care o înregistrează în mod naiv analizele de esență”⁹.

Bourdieu își încheie cartea cu un Post-scriptum, intitulat semnificativ *Pour un corporatisme de l'universel*. Aceste ultime pagini se vor a fi o „luare de poziție normativă fondată pe convingerea că este posibilă realizarea, prin intermediul cunoașterii logicii funcționării câmpurilor culturale, unui program realist pentru o acțiune colectivă a intelectualilor”¹⁰. Bourdieu vorbește de necesitatea unui astfel de program în aceste timpuri în care cuceririle intelectualilor sunt amenințate, făcând apel la un intelectual colectiv, care să fie capabil să facă auzit un discurs de libertate, fără alte limite decât cele pe care fiecare artist sau savant și le impune. Ca pentru a stimula, el amintește exemplul artiștilor care s-au afirmat pentru prima dată ca intelectuali, în momentul afacerii Dreyfus, intervenind în viața politică „ca atare”, adică cu o autoritate specifică fondată pe autonomia lumii artei, a științei și a literaturii, și pe toate valorile asociate acestei autonomii. Acte politice ca *J'accuse* al lui Zola pun în evidență cele două dimensiuni constitutive ale identității intelectualului care își inventează astfel „puritatea” și „angajamentul”.

⁷ *Ibidem*, p. 269 .

⁸ *Ibidem*, p. 316.

⁹ *Ibidem*, p. 323.

¹⁰ *Ibidem*, p. 394.

Lectura lui Bourdieu nu este deloc ușoară. Ea obligă cititorul să-și pună întrebări în același timp cu el, să încerce să analizeze și să găsească răspunsuri la problemele puse în carte.

Dacă este adevărat că analiza științifică poate avea un rol pozitiv pentru opera de artă, rămâne de văzut cum și care este acest rol. Bourdieu răspunde că doar analiza relațiilor obiective care structurează spațiul în care autorul se afla „înglobat și prins ca un punct” poate să ne ajute să înțelegem singularitatea poziției unui autor, Flaubert în acest caz.

În concluzie, trebuie observat că *Les Règles de l'Art* formează un ansamblu structurat, coerent, organizat pe câteva principii, necesare pentru teoria unei științe a producției artistice pe care cartea o conține. Am putea afirma împreună cu Charles Suaud că acest studiu „realizează noi direcții într-o sociologie care livrează o teorie a instrumentelor utilizate, și care integrează efortul de obiectivare al sociologului considerat în dubla sa realitate de agent social și de producător intelectual. Față de studiile deja realizate pe baza acelorași principii, Pierre Bourdieu pune în evidență, în *Les Règles de l'Art*, specificul actului de creație artistică pe care îl ia ca obiect de studiu, pentru a obiectiva propriul său efort de obiectivare, raportându-l la condițiile care fac posibilă, chiar necesară, inventarea punctului de vedere sociologic”¹¹.

Lucia Dragomir

AUPELF-UREF

École Doctorale en Sciences Sociales

„Education et société”, nr. 1 și nr. 2/1998
Revistă Internațională de Sociologia Educației

Publicația bianuală „Education et société” apare la INRP – Paris și De Boeck – Université, Bruxelles, având ca redactor șef pe domnul Jean-Louis DEROUET (Institutul Național de Cercetări Pedagogice, INRP – Paris și Ecole de Haute Etudes en Sciences Sociales, EHESS – Paris), iar în comitetul de redacție pe recunoscuții sociologi: Jean-Michel Berthelot, Yves Dutercq, Régine Sirota, Anne Van Haecht, Agnès van Zanten ș.a.

Revista a apărut ca rezultatul firesc al întâlnirilor sociologilor Comitetului „Modes et Procès de Socialisation” din cadrul AISLF (Asociației Sociologilor de Limbă Franceză). După colocviul organizat la Toulouse în 1983 și al celor organizate la Bruxelles, Geneva, Lille, Lyon, Montréal etc. pe tematica sociologiei educației, s-a resimțit lipsa unui loc de capitalizare a ideilor exprimate și a continuității dezbaterilor științifice în domeniu.

Revista „Education et société” vizează abordarea ansamblului procesului de socializare a tinerei generații, ca și a educației de-a lungul vieții, formarea continuă, autoeducația.

Nr. 1/1998 abordează raporturile educației între stat și comunitatea locală; (*L'Éducation, l'État et le local*). Cu alte cuvinte: cum se (re)definește împărțirea competențelor și responsabilităților între național, regional, departamental, local în cadrul sistemului educațional, ca urmare a proceselor de (des)centralizare și (re)concentrare care îl afectează.

Primul studiu, *Politicile educative – figură exemplară a politicilor publice?* al autoarei Anne Van Haecht, caută să fondeze o analiză sociologică a politicilor educaționale în câmpul științelor politice, mai exact, al analizei politicilor publice (o analiză comparată a politicilor publice în ultimii 20 de ani și o pledoarie pentru un punct de vedere pragmatic în privința comparațiilor internaționale).

¹¹ Charles Suaud, *Création artistique et objectivation sociologique: Remarques à partir des Règles de l'Art de Pierre Bourdieu*, in „Lendemain”, 75/76, 1994.

Studiul *Logicile pieței și eticile contextualizate în sistemul educațional francez și în cel englez* (Stephen Bell și Agnès van Zanten) ilustrează convingător faptul că politicile educaționale transformă mediul tehnic și mediul moral al oamenilor–actori.

Marie-Claude Dérout-Besson este autoarea studiului *Nașterea și afirmarea administrației locale în Franța în domeniul construcțiilor școlare. Competențe tehnice și legitimitate politică*. În Franța, administrarea construcțiilor școlare se exercită teritorial, la nivelul comunei (școala primară), al departamentului (gimnaziul) și al regiunii (liceul). Autoarea abordează, în acest context, problema deciziei (actorii implicați nu au aceeași pondere în cadrul negocierilor) și „gestionarea dezordinii prin rețele transversale”.

Dominație, mobilizare, haos: statul și școala în Quebec este titlul articolului lui Jacques Zylberberg. Extinderea dominației statului este sursă de „haos școlar”, constată autorul, care se ocupă de „reglarea statală a socializării în Canada”, de „panica morală” indusă de „reforma permanentă” etc.

Benoît Bayenet, Olivier Debaude și Françoise Thys-Clément abordează problematica metodologiei sociologice actuale în cercetarea educației, în studiul *Evaluarea sistemului educațional: de la respingerea la necesitatea indicatorilor de comparare*.

La rubrica „Rencontres”, Philippe Savoie abordează istoric problema raporturilor educației cu statul și comunitatea locală, iar Yuki Shiose face o sinteză asupra aceleiași tematici în Japonia: *Simbioza centru-periferie: educația în Japonia*.

La rubrica „Comptes-rendus d’ouvrages” sunt prezentate câteva din ultimele volume apărute în domeniu: Claude Lessard, Maurice Tardif, *La profession enseignante au Québec*, Presse Universitaire de Montréal, 1996; Cléopâtre Montandon, Françoise Osiek, *L’Éducation du point de vue des enfants*, Paris, Harmattan, 1997; Jean-Claude Forquin, *Les sociologues de l’éducation américains et britanniques*, Bruxelles, De Boeck Université, 1997; Anne Barrère, *Les lycéens au travail*, Paris, PUF, 1997 etc.

Nr. 2/1998 al revistei este consacrat „Sociologiei copilăriei” și este coordonat de Régine Sirota care, în primul studiu, se ocupă de „emergența sociologiei copilăriei: evoluția obiectului și a abordărilor”.

Patrick Rayon în *Construcția competențelor politice a copiilor* abordează modelele „clasice” ale socializării politice (care, în general, subestimau capacitățile interpretative și instituante ale copiilor). Autorul propune un demers constructivist pentru a surprinde faptul că elevii școlii primare sunt capabili să se înțeleagă „pe baza probelor pertinente și a conduitelor legitime în ordinea socială existentă”.

Autoarele Françoise Block și Monique Buisson se ocupă de „supravegherea remunerată” a copiilor care, la ora actuală, implică „o disponibilitate de tip oblativ”, dar care poate deveni o relație socializatoare nouă, cu valoare de liant.

Suzanne Mollo-Bouvier analizează *Les rites, les temps et la socialisation des enfants*. Socializarea este fragmentată după vârste, perioade, locuri, activități etc., rupturi însoțite de „rituri de trecere” care legitimează limite arbitrare. Autoarea caută experiențe ce reintroduc continuitatea reală a procesului de socializare.

Patrick Festy se ocupă de copil în familia franceză și constată că situații altădată marginale (copii născuți din părinți necăsătoriți, copii ce intră în familii „recompuse”, în „familii monoparentale” etc.) au căpătat astăzi importanță crescândă.

Claude Zaveau prezintă un interesant eseu sociologic „la cald” despre pruncucideri în Belgia.

Sunt prezentate noi apariții editoriale: Claudine Blanchard-Laville, *Variations sur une leçon de mathématique*, Paris, Harmattan, 1997; Philippe Perrenoud, *L’Évaluation des élèves. De la fabrique de l’excellence à la régulation des apprentissages. Entre deux logiques*, Bruxelles, De Boeck & Larcier, 1998.

conf. dr. Ion. I. Ionescu

„Footnotes”, nr. 1–5/1998

Bucurându-mă de șansa, dacă nu chiar privilegiul, de a primi de la prof. Michael M. Cernea de la Departamentul Social al Băncii Mondiale 5 numere consecutive din publicația lunară a Asociației Sociologilor Americani „Footnotes” (*note de subsol*) (nr. 1-5/1998) am considerat benefică o sinteză a problematicii acesteia, atât pentru a ne pune la curent cu problemele ce frământă sociologia americană în zilele noastre, cât și pentru a prezenta „stilul” sau „modelul” de viață științifică, activ, efervescent, specific comunității de sociologi americani, din care ne putem inspira și noi pentru a ne îmbogăți problematica revistei.

Revista „Footnotes” are *rubrici permanente* în care se dezbate evenimentele științifice în scurgerea lor naturală în timp, tendințe și inițiative în proiectele de cercetare și de educare a tinerilor prin procesul de învățământ și *rubrici noi* cu subiecte, teme diferite, rezultate ale cercetărilor și schimbărilor ce se produc în viața socială și științifică.

În cadrul *rubricilor permanente* se înscrie: *Mitingul anual al Asociației Sociologilor Americani*, ce are loc în 1998 în San Francisco, în nordul Californiei, cu care ocazie se fac ample descrieri ale vieții sociale, economice, etnice și culturale ale Californiei considerată „the biggest world in hole country” de Kate Sanborn.

Coloana membrului executiv sau *Fereastra deschisă* este rubrică scrisă de Felice J. Levine, editor, în care se dezbate cele mai urgente și recente probleme ale A.S.A., politica cercetării, a organizării asociației și învățământului, noile inițiative privind legarea învățământului de practica socială etc. Câteva titluri vor fi edificatoare în acest sens: ASA, Sections and the Sum of Our Parts: 2 (january); „Qur” ASA Annual Meeting (february); Doing the Most (Minority Opportunities through School Transformation) (march); Advancing Social and Behavioral Perspectives on Health (april); Reinventing Undergraduate Education – ASA Anticipates the Call (may/june).

Rubrica *Public Affairs Update* cuprinde evenimente la zi de ordin instituțional, organizatoric și profesional precum: reorganizarea Institutului Național de Sănătate Mentală, politica științei la Casa Albă, numirea de directori asociați pentru sectorul știință la oficiul de Politică a științei și tehnologiei la Casa Albă (january); Qespol utilizarea metodelor eșantionării și a celor statistice pentru recensământul din anul 2000 din America, eforturile Institutului Național de Sănătate de a determina alocarea de fonduri pentru cercetarea biomedicală, apariția unui Newsletter, care dă date și informații curente legate de cercetare, finanțare și problemele politicii științei în probleme de sănătate și comportament, Raportul anual despre Statutul Economic al Profesiiei, susținut de Asociația Americană a Profesorilor Universitari, în care se propune creșterea salariilor între 3,4% – 1,7%, corespunzător cu inflația (may-june) etc...

Ultimele pagini ale publicației – care este de forma unui ziar cu circa 12-16 pagini – conțin cele mai recente și detaliate informații despre conferințele, întâlnirile, publicațiile, fondurile de care dispun instituțiile și asociațiile pentru rezolvarea unor grave probleme sociale, precum cancerul și SIDA, despre competiții, oameni care dobândesc noi statute și ocupații, premieri, știri, noi cărți, politică și practică, programe de sezon, noi publicații, alte organizații, contracte între posibili colaboratori, decese, funeralii, rapoarte oficiale, colecții și adausuri.

Pagina ultimă sau *back page* a Publicației „Footnotes” prezintă programele unor întâlniri regionale în anul respectiv, înnoirea abonamentelor și a taxelor de membri ai ASA (în ianuarie), formulare pentru noile adrese și numere de telefon/fax ale celor ce și-au schimbat reședința pentru a încunoștiința ASA (february), noi lucrări publicate, noi reviste (march); organizarea unor simpozioane în „Contemporary Sociology” pe tema *Sociologia în librăriile noastre*, expoziția de carte și formularul de participare la ea (may/june) etc.

Revista „Footnotes” cuprinde și expune cea mai largă paletă de informații privind viața științifică, mobilitatea profesională pe orizontală și pe verticală a oamenilor de știință, realizările lor

teoretice și practice, proiectele în curs de desfășurare și proiectele viitoare. Aproape că nu există gen de informații și activități științifice care să nu-și găsească locul în publicație, de la absolvenții proaspăt ieșiți de pe băncile facultăților, la cercetătorii consacrați, premiați și onorați cu burse și stipendii pentru activitatea lor prodigioasă, până la anunțuri funerare și comemorări sau aniversări.

După această sumară inventariere a rubricilor permanente, să continuăm periplul nostru teoretic, științific prin câteva din cele mai semnificative articole din „Footnotes”, vol. 26, numerele 1-5 din ianuarie-iunie 1998.

Cu prilejul pregătirii *Întâlnirii* anuale a ASA, de la San Francisco din 1998 cercetătorii americani s-au întrecut nu numai în a se anunța cu teme și probleme interesante de dezbateră, dar și în a-și prezenta cu lux de amănunte orașul și împrejurimile naturale (sociale, economice și tehnologice care fac din California statul de indivizi unici, nu numai ca oameni, dar și ca activism politic, iar din San Francisco un oraș pus în lumină mai ales prin băștinașii săi cu spirit liber și dornici să-și facă cunoscute tradițiile, istoria și cultura.

Articolul lui Tracie Danforth, *Lecțiile Californiei dincolo de Întâlnirea anuală*, invită pe viitorii participanți să îmbine fericit prezentările pătrunzătoare și provocatoare pentru gândire cu aventura de a explora orașul San Francisco. („Footnotes”, vol – 26, nr. 1, January 1998).

Articolul lui William Edwards – University of San Francisco – *Câteva trăsături ale schimbării demografice în San Francisco* din „Footnotes”, nr. 2 february 1998, relevă diversitatea populației din acest oraș, el menționând că ceea ce face ca San Francisco să fie una din cele mai populare localități turistice din țară este tapițeria, textura sa socială țesută din multe popoare și culturi care trăiesc în acest spațiu geografic de mai puțin de 45 de mile pătrate. Dintr-o populație de 735 000 de locuitori, 82% o constituie adulții. Aproape 2/3 din populația adultă se identifică „albi” de orice origine etnică ar fi. Cea mai notabilă schimbare din ultimele decenii a fost creșterea numărului de oameni de culoare. În 1996, 49% din populația orașului se identifică drept asiatici, hispanici sau americani africani. În fapt, asiaticii cuprind aproape 1/4 din populație, indivizii de origine chineză constituind cea mai largă proporție a populației asiatică. Ca trăsătură specifică lor este numărul mare de copii.

A doua populație minoritară de proporții în oraș sunt latinii ce dețin circa 14% din populație, formați din imigranți veniți din El Salvador, Nicaragua și Guatemala. Înainte populația latină era preponderent de origine mexicană.

Americanii africani din San Francisco constituie ceva mai mult de 11%, o pondere în scădere din anii '80. Toate aceste grupuri au creat enclave de rudenie culturală și au devenit părți integrante ale unui oraș *al diversității* cum este numit San Francisco.

Tendențele economice au jucat un rol important în atragerea lucrătorilor înalt calificați spre San Francisco. Localizat în nordul Văii Siliciului, orașul s-a bucurat de beneficiile creșterii ce a avut loc pe piața tehnologiei înalte. Universitatea din California – San Francisco este un lider în cercetarea biotehnologică, contribuind la creșterea importanței ei în cercetarea medicală. Băncile, multimedia, software și exporturile au propulsat economia orașului San Francisco în timpul anilor '90, adăugându-i încă o dimensiune: ca economie a serviciilor. Aceste schimbări au influențat demografic zona și au dus, de asemenea, la escaladarea costului vieții. Salariile tind să fie cu 15-20% mai mari decât media națională, costurile locuințelor în San Francisco au fost substanțial cele mai mari sau aproape cele mai mari din țară o bună perioadă de timp.

În ciuda boom-ului economic și atracției de forță de muncă înalt calificată, 44% din gospodăriile orașului au avut un venit anual mai mic de 35 000 dolari. Multe gospodării includ lucrători sau indivizi angajați cu orar redus. Imigranții au copii mulți ca forță de muncă. Schimbările demografice din San Francisco nu diferă dramatic de cele din New York, Los Angeles, Chicago. Tendențele economice naționale și internaționale joacă un rol crucial în mișcarea populației. Localizat la marginea Pacificului și lângă America Latină, San Francisco va continua tendința sa spre o populație majoritar formată din oameni de culoare.

California este zona unor imagini stereotipe ale celor din jurul golfului spune Rhonda Matthews în „Footnotes”, nr. 4, april, 1998. Ea este „țara fructelor și nucilor”, „Pământul razei de soare”, „Căminul lui Ronald Reagan” pentru cei din vestul mijlociu și din sudul Californiei. În mintea celor mai mulți californieni statul este împărțit în două. Există o Californie de Sud și o Californie de Nord care niciodată nu se vor întâlni. California de Sud se identifică cu producția de film și de televiziune, pe când California de Nord cu Valea Siliciului – aflată la capătul opus în spectrul gândirii.

După Karen Hossfeld, San Francisco State University California de Nord înseamnă microcipsuri și multiculturalism („Footnotes”, nr. 5, may-june, 1998). Corespunzător cu diversitatea culturală și geografică, cu dezvoltarea economică și dimensiunea sa, California poate fi văzută, într-adevăr ca una din cele mai mari „lumi” din cadrul țării. Multor san-franciscani le place să se vadă figurativ ca „cei mai mari” sau cel puțin cea mai creativă „lume” din întregul stat. Oamenii din jurul golfului tind să vadă regiunea ca fiind în vârful dinamicii noilor tendințe culturale care vor modela viitorul națiunii.

Cele două dezvoltări societale majore asociate frecvent cu Zona Golfului, care, se pare, au captat atenția țării, sunt: 1. revoluția high-tech, atât de mult identificată cu Silicon Valley – Valea Siliciului și 2. rapida creștere a diversității multiculturale. Pe măsură ce diversitatea etnică crește în California, oamenii de culoare vor fi în curând o majoritate în stat – ceea ce intensifică dezbaterile și controversele. Fiecare din cele două fenomene sunt modelatoare semnificative ale peisajului socioeconomic din Zona Golfului.

Cu câțiva ani în urmă, spune autoarea, îmi plăcea să cred că trăiesc în San Francisco – zona Golfului. Acum, se pare, fără să mă fi mișcat un pas, eu trăiesc în valea Siliciului. Apartamentul meu este la 12 mile sud de hotarul oficial al orașului San Francisco și la o distanță de 2 ori mai mare și câteva dealuri la Nord de actuala „Vale” Santa Clara, care este numită regiunea tehnologiei înalte. Orașul meu nici nu este parte a Districtului Statistic Standard Metropolitan (Santa Clara district), care era de obicei recunoscut când se compilau datele despre Valea Siliciului. În ciuda acestei geografii și în ciuda faptului că eu lucrez în San Francisco, totuși, San Francisco va fi parte a Văii Siliciului. Viitorul orașului va fi Silicon Valley. Planurile potențiale pun în discuție pentru dezvoltare alte enclave industriale de înaltă tehnologie în San Francisco, ca cele care se concentrează pe tehnologiile biomedicale.

Autoarea nu este împotriva revitalizării economice prin siliconizare, ca atare, dar se întreabă cum va fi viitorul în Valea Siliciului pentru cei care nu sunt tehn-experti sau capitaliști aventuriști? Valea Siliciului are o seamă de lucruri captivante care se întâmplă în ea, dar are și câteva laturi negative ale tehnicii înalte care sunt mai puțin în atenția opiniei publice. Ele se referă la întâmplări semnificative legate de mediu, probleme de securitate ocupațională, inclusiv utilizarea dozelor chimice toxice în industria microelectronică, multe din ele încă netestate adecvat, cu care lucrează preponderent oamenii de culoare.

Valea Siliciului – pământul mitic al îmbogățitorilor peste noapte și al revitalizării regionale – are, în fapt, una din cele mai stratificate forțe de muncă din industria Statelor Unite. Povestea Văii Siliciului este realmente povestea a două orașe. Unul înfățișat pe copertile revistelor, exemplificat prin tineri minunați, milionari și prin amețitoarele produse noi ale tehnexpertilor. Profesioniștii și managerii din acest oraș constituie aproape 1/2 din forța de muncă a industriei high-tech, bine plătită și bine pregătită. Ei „vorbesc” și „merg” pe magistralele informației, ale rețelei World wide wele (www). Cu cât o slujbă este mai bine plătită, cu atât este posibil să fie ocupată de cineva care este alb și/sau bărbat.

Al doilea oraș metaforic este rar înfățișat pe copertile revistelor și include lucrători cu profil inferior care lucrează în sectoarele de producție și servicii. În timp ce unele din ocupațiile din aceste sectoare sunt înalt calificate și relativ bine plătite, liderii lor estimează că între 1/4 și 1/3 din cele

câteva sute de mii de ocupații din Valea Siliciului sunt slab plătite și slab calificate, cu puține oportunități de promovare. Ele sunt în majoritate ocupate de imigranți, femei și oameni de culoare. Valea Siliciului a produs câteva mii de „self made” milionari în ultimii 10 ani și zona Golfului este în plină înflorire. În parte, din cauza acestui „boom”, zona are cel mai scump nivel de trai din țară, care lovește mai ales pe cei cu salarii mici.

Aceste lucruri sunt doar o parte din decorul pentru dansul microcipsurilor și al multiculturalismului din California nordică.

O problemă interesantă, pe care o pune în dezbatere revista din ianuarie '98, este *cercetarea-acțiune comunitară*. Întâlnirea anuală din 1997 a avut o sesiune pe această temă, care a înfățișat un proiect finanțat prin Programul ASA pentru cercetarea socială aplicată și politica socială. Comunicările au arătat satisfacțiile muncii cu grupurile comunitare și au înconjurat schimbarea socială prin utilizarea conceptelor și metodelor sociologice, tendința formată din cercetători care se ocupau cu cercetarea-acțiune în comunitățile umane a avut o vie participare, încât a trebuit să se facă o listă suplimentară cu cei ce voiau să mai ia cuvântul pentru a-și comenta rezultatele și să le comunice în continuare. Inițiativa de cercetare-acțiune comunitară finanțează sociologii care lucrează cu organizațiile comunitare și cercetarea participativă. Rezultatele cercetării participative au fost publicate într-un număr special din „Sociologul American”.

Alte proiecte pe tema comunității și a cercetării participative au fost: *Revitalizarea vecinătății prin restaurarea spațiului deschis; Urmărind efectul reformei bunăstării asupra populației fără case din Atlanta; Evaluarea competenței profesionale printre membrii personalului dintr-o clinică non-profit multiculturală și Să construim o comunitate bazată pe intervenția sănătății: utilizarea crescândă a serviciilor pentru oamenii care trăiesc cu HIV/AIDS din Sudul și Centrul Los Angeles-ului.*

Tot numărul din ianuarie 1998 al revistei „Footnotes” oferă (la p. 6), *O fereastră spre noi înșine*, o dezbatere despre sociologie ca disciplină din perspectiva sociologilor înșiși. Toți eseistii participanți sunt de acord cu ideea că sociologia este o știință socială orientată teoretic și observațional. Dar definițiile și componentele a ceea ce constituie știința sociologică variază de-a lungul eșecurilor. Oricum, cei mai mulți recunosc o tensiune utilă între obiectivele sociologice ale activismului și ale științei.

Are sociologia o esență? Da, dar nu e eternă și nici nu este un set de texte sau de idei, ci o activitate care constă în a privi lumea din jurul nostru, lumea imediată, în care trăiesc eu și tu, prin ochiul sociologului” – spune Randall Collins – University of Pennsylvania. În afară de această componentă, o alta este activismul social. Cele două se pot combina. Unii sociologi au ambele orientări în cariera lor, chiar dacă în ponderi diferite și în timpuri diferite. Între cele două este un conflict în general, dar un conflict creator în cele din urmă, din care sociologia are de câștigat. Un lucru nu trebuie uitat: că dacă noi avem de ales între cele două, eu zic că noi trebuie să alegem „sociological eye” – perspectiva sociologică, pentru că dacă aceasta este pierdută, totul este pierdut. Fără ea, chiar activiștii sociologi își pierd creativitatea și credibilitatea în fața publicului.

După Patricia Hill Collins – University of Cincinnati – sociologia este o disciplină de frontieră între științele umaniste, sociale și fizice. Recunoscând complexitatea socialului ca fond, o astfel de știință intenționează să înțeleagă dezordinea și haosul aparent nu prin reducerea complexității, ci prin îmbrățișarea ei.

Sociologia are ca obiectiv „generalizarea”, susține Maureen Hallinan – University of Notre Dame. Sociologii își pot urma ambiția lor generalizatoare prin construirea unor modele structurale ale relațiilor sociale. Avantajul modelării structurale, în efortul de înțelegere a comportamentului social, rezidă în abilitatea sa de a încorpora contextul într-un model, într-o manieră explicită. Caracteristicile contextului sau așezării pot fi incluse într-un model fie ca variabile exogene, fie ca variabile endogene, care sunt parte a unui proces dinamic interactiv zugrăvite de model. Prin includerea variabilelor contextuale, un model structural relevă condițiile în care procesul aflat în investigație este apt să permită generalizări cel puțin cu privire la așezări contextuale similare.

„Ce este sociologia?” Răspunde simplu Joey Sprague – University of Kansas. Orice bun sociolog ne poate spune că „sociologia este ceea ce fac sociologii din ea”. Ca sociologi, noi trăim într-un spațiu intelectual din care putem construi o înțelegere a societății mai largă, utilă și chiar eliberatoare. Noi împărtășim conștiința că socialul are o importantă forță explicativă, că indivizii, grupările și chiar instituțiile sunt înrădăcinate într-un context social care modelează și constrânge alegerile lor.

„Ceea ce putem face noi din noi” – spune Joey Sprague – este să ne însușim rolul de lideri în discursul public despre cum să facem din societate un loc mai bun pentru toți oamenii. Privind la ea sociologic, scopul cunoașterii este să informeze oamenii în acțiunea ce intenționează s-o facă. Într-o societate democratică, scopul cunoașterii este de a facilita discursul public care poate informa acțiunea socială.

O ierarhie a revistelor de sociologie după frecvența citării lor în 1996 (pe care o găsim în „Footnotes”, volumul 26, numărul 2, februarie 1998, p. 6) relevă următoarea ordine: 1. „Contemporary Sociology”; 2. „American Sociological Review”; 3. „American Journal of Sociology”; 4. „Annual Review of Sociology”; 5. „Work and Occupations”; 6. „Sociology of Education”; 7. „Social Problems”; 8. „Sociology”; 9. „Journal of Marriage and Family”; 10. „Ethnology and Sociobiology”; 11. „Social Forces”; ... 30. „Social Networks”.

În comparație cu anul 1995 (redat într-o coloană imediată) autorul articolului Steve Vallas – Georgia, Institute of Technology – menționează o stabilitate generală printre revistele sociologice. Din zece reviste din 1995, opt își păstrează poziția în primele zece în 1996. Pe primul loc rămâne „Contemporary Sociology”, ca o revistă de studii fundamentale. Nu surprinde, „American Sociological Review” și „American Journal of Sociology” consistent ierarhizate ca cele dintâi consacrate cercetării primare. Alte reviste lider în 1996 includ „Social Problems”, „Sociology” și alte două reviste regionale publicate de asociații sociologice: „Social Forces” and „Sociological Forum”. Notăm că revista „regională” „Sociological Perspectives” este un nou sosit pe listă, cu un impact substanțial, trecând de la poziția 35 în 1995 la poziția 14 în 1996.

Analizând frecvența cu care autorii și articolele sunt citate în literatură, Indexul Citării în Științele Sociale oferă un instrument flexibil care are multiple utilizări practice și științifice. Bibliotecarii în mod obișnuit utilizează acest Index (SSCI – Social Science Citation Index) pentru a lua decizii în legătură cu achiziția de cărți, de exemplu, pe când cercetătorii din Academie utilizează datele din SSCI pentru a studia structura de rudenie intelectuală între comunitățile științifice.

Alte probleme dezbătute sunt accesul în clasa de studenți și în diferite ocupații ale tinerilor cu infirmități, dar cu studii universitare; granturile ASA pentru cercetare și învățământ inovatoare; ancheta comunității americane pe 3 milioane de gospodării, care poate înlocui recensământul pe întreaga populație în jurul anului 2003 etc.

În concluzie, lectura celor 5 numere a fost extrem de captivantă și înalt informativă, ceea ce mă face să mulțumesc încă o dată autenticului coleg de breaslă Michael M. Cernea (7. I. 1999).

dr. Maria Cobianu-Băcanu